

Praktijk en theorie verweven en verbinden

De Nieuwste Pabo, Sittard

Paul Hennissen

Kwaliteitsreeks opleidingsscholen
Praktijk in zicht

STEUNPUNT OPLEIDINGSSCHOLEN • PO-RAAD • VO-RAAD

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. ABC-ritmiek	6
2. Verbindend bloggen	8
3. Beoordeling en feedback	9
4. Leergemeenschappen	10
5. Over de auteur	11

Inleiding

Theoretische kennis en de praktijkervaringen van studenten zoveel mogelijk met elkaar verweven en verbinden. Dat is de inzet van het curriculum van de Nieuwste Pabo in Sittard dat in samenwerking met het veld is ontwikkeld. Dit katern beschrijft dit nieuwe curriculum, waarin de zogenoemde ABC-ritmiek, online bloggen, intersubjectief beoordelen en leren van elkaar in communities centraal staan.

1. ABC-ritmiek

De opleiding bestaat uit een instituutsdeel en een werkplekdeel, maar de inzet van het vernieuwde curriculum is dat de studenten theorie en praktijk continu met elkaar verbinden en zoveel mogelijk ervaren als één geheel.

Vanaf het eerste studiejaar brengen studenten veertig procent van de tijd door op de werkplek. Door de wijze waarop deze praktijkdagen over het schooljaar zijn verdeeld en zijn ingevuld, worden studenten 'gedwongen' om steeds de relatie te leggen tussen theorie en praktijk. Theorie en praktijk zijn in de structuur met elkaar verweven.

Curriculumstructuur

Het curriculum is opgedeeld in A-, B- en C-weeken, die elk een eigen invulling hebben en gedurende het schooljaar systematisch worden afgewisseld. Kort samengevat ziet de ritmiek er als volgt uit: het jaar is verdeeld in vier periodes van tien weken. Elke periode staat een authentieke beroepstaak centraal. Een periode bestaat uit drie series van een A-, een B- en een C-week, en een afsluitende week.

In de A-week verkent de student de authentieke beroepstaak aan de hand van vragen. In de B-week is de student de hele week op de opleidingsschool en onderzoekt hij de thematiek in de praktijk. In de C-week worden de ervaringen en vragen van studenten gestructureerd en verdiept met theorie.

Naast de B-week, zijn alle studenten van alle studie-jaren elke donderdag op de opleidingsschool. Ook de studieloopbaanbegeleiders van het instituut zijn dan allemaal op de scholen. De schoolopleiders zijn op die dag vrij geroosterd.

Elke periode heeft een centraal thema. Het thema voor de eerste periode van jaar 1 is 'communicatie met kinderen'. Binnen elk domein wordt aandacht besteed aan dit thema door de praktijkervaring (B-week) voor te bereiden en vervolgens die ervaringen te verdiepen in de C-week. Onderstaand voorbeeld is een voorbeeld uit het Wetenschap & Techniek-domein.

Week A: Voorbereiding

Kies twee voorwerpen uit de kist die je aanspreken (bv spiegeltje, fietspomp, bal, bureaustoel, zaklamp, kraan). Bespreek met elkaar: waarom heb je dat gekozen, welke verwondering roept het voorwerp op, waartoe dient het, waarvan is het gemaakt, hoe functioneert het, hoe zou je het kunnen verbeteren, welke principes liggen eraan ten grondslag, wat zou je nog meer willen weten?

Bereid een gesprek met een leerling voor over de voorwerpen. Aandachtspunten voor het voeren van gesprekken worden samen besproken, zoals: blijf bij het begripsniveau van de kinderen, richt het denken van het kind via (verschillende soorten) vragen, beoordeel niet, maar vraag naar verijning van het antwoord.

Week B: Praktische oriëntatie

1. Observeer gesprekjes die de leerkracht met kinderen voert over een verschijnsel of een voorwerp.
2. Voer in een klein groepje, of met één kind, een vraaggesprek over dat voorwerp of verschijnsel.

Week C: Theoretische verdieping

Er vindt theoretische verdieping plaats n.a.v. de geobserveerde en gevoerde gesprekken. De verdieping betreft zowel de soort gestelde vragen (waarderings-, voorspellings-, denk-, operationele vragen) als de inhoud: welke voorwerpen zijn besproken, hoe heb je het inhoudelijk voorbereid en aangepakt?

De vragen die leerlingen over de voorwerpen stellen, worden geordend. Wat opvalt is dat veel vragen gaan over verschijnselen die je niet direct kunt zien, maar die wel plaatsvinden. Er vindt een verdieping plaats van de koppeling tussen voorwerpen en verschijnselen. Dit nemen studenten mee naar de volgende fase: met kinderen 'fenomenen' verkennen, bijvoorbeeld de regenboog.

De ABC-ritmiek komt voort uit een didactische keuze. Uit onderzoek blijkt dat het te weinig oplevert als studenten eerst theorie krijgen aangeboden die zij daarna gaan toepassen. De belangrijkste motor van het leren is ervaring. Daarom doen de studenten in deze aanpak eerst gericht ervaringen op, die vervolgens worden gestructureerd en worden gekoppeld aan de theorie. Zo ondersteunt de theorie de opgedane ervaring. Dit is een uitdaging voor het opleidingsinstituut, omdat je van tevoren niet weet wat studenten in de praktijk gaan tegenkomen en ervaren.

"Ik vind de ABC-ritmiek heel prettig om mee te werken. Je weet precies wanneer wat af moet zijn en wanneer wat is gepland. Door de ABC-ritmiek heb je in de eerste week de tijd om allerlei stof en theorie te verzamelen, in de tweede week om het toe te passen en in de derde week om dit op de opleiding terug te koppelen. Je moet de theoretische inzichten die je verzamelt toepassen, om er daarna over te praten. Welke theorie heb je toegepast en waarom heb je dat gedaan? Daarover ga je zowel met je medestudenten als met vakdocenten in gesprek."

Student, 1e jaars

De ABC-structuur is in het derde en vierde jaar iets anders ingericht, mede om inhoudelijke en organisatorische redenen. In deze jaren zijn de studenten eerst 2 weken op het instituut, waardoor er een brede oriëntatie op de leeftijdsprofilering (jaar 3) en vakprofilering (jaar 4) kan plaatsvinden. Na deze twee weken is de structuur nagenoeg hetzelfde als in de eerste twee jaren.

Verdieping (onderzoek)

Het lectoraat onderzocht in welke mate er volgens de studenten sprake is van praktische en theoretische verdieping in de B- en C-week. Draagt de ABC-ritmiek daadwerkelijk bij aan de koppeling tussen praktijk en theorie? Om vast te stellen in welke mate studenten praktische en theoretische concepten ontwikkelen, is met een casustoets nagegaan of studenten meer praktische en theoretische kennis ontwikkelden en met een kaartsorteermethode in welke mate ze kernbegrippen beter aan elkaar kunnen koppelen. De resultaten van de casustoets gaven aan dat studenten meer praktische en theoretische kennis ontwikkelen. De resultaten van de kaartsorteermethode zijn vergeleken met de resultaten van een expertgroep. De studenten vormden

koppelingen tussen kernconcepten die heel dichtbij de scores van de experts kwamen.

Ten slotte is met een vragenlijst nagegaan in welke mate de domeinen gebruikmaken van de ABC-ritmiek. Bij één van de vijf domeinen was de koppeling tussen praktijk en theorie minder sterk. Dat domein is aangepast.

2. Verbindend bloggen

De studenten delen hun ervaringen in blogs op het zogenoemde 'leerplein', een digitaal landschap. In deze blogs gaan ze niet alleen in op hun ervaringen, maar plaatsen ze deze ook in een breder kader. Ze doen dat door er vragen over te stellen of door er theorie bij te zoeken. De gedachte is dat anderen erop reageren en vragen stellen, waardoor de student wordt getriggerd om een volgende stap te zetten.

Het voorbeeld 'Mouse' illustreert het delen van ervaringen en zoeken naar theorie.

Mouse

Toen we allemaal in de kring zaten en het nieuwe schooljaar samen gingen openen, kwam er nog een kind binnen. Zij was nieuw in deze klas. Zij was zelfs nieuw in dit land. Dit meisje was namelijk niet Nederlands van afkomst, maar Albanees. Ze spreekt geen woord Nederlands. Voor haar is dus al helemaal alles nieuw en spannend. Toch stond ze daar heel zelfverzekerd in de deuropening. Daar kan menigeneen nog iets van leren, dacht ik bij mezelf.

Later die dag las de meester een boekje voor over 'Tip de Muis'. De kindjes voelden zich al redelijk op hun gemak en keken aandachtig naar het boek,

dat de meester in de lucht hield. 'Mouse' roept het Albanese meisje uit het niets. De hele dag had ze amper iets gezegd, maar nu kwam ook zij een beetje los. Naar aanleiding van dit meisje heb ik me thuis even verdiept in de ontwikkeling van taal. Hier zijn verschillende theorieën over. Sommige onderzoekers beweren dat taal zich ontwikkelt tussen de geboorte en het 4e levensjaar, anderen beweren dat dit doorgaat tot de puberteit. Hoewel de meningen uiteenlopend zijn, zijn de meesten het er wel over eens dat de omgeving een belangrijke rol speelt. Sociale interacties zijn heel erg belangrijk om zoveel mogelijk Nederlands te spreken tegen dit meisje. Het is belangrijk dat ze gewoon betrokken wordt in interacties, ook al zal ze hier in het begin weinig van begrijpen. Ik ben erg benieuwd hoe dit meisje zich heeft ontwikkeld aan het eind van het schooljaar.

Student, 3e jaars

Verdieping meten (onderzoek)

Ook de effecten van het bloggen zijn onderzocht. Om erachter te komen in hoeverre de blogs werkelijk leiden tot een verdieping van het leren, is er een meetlat ontwikkeld waarmee je kunt nagaan in welke mate studenten door het bloggen op een hoger niveau komen. Uit een vergelijking van de blogs van eerstejaars studenten met de blogs van studenten van de andere studiejaren bleek dat blogs uitingen zijn van groeiende ontwikkeling. De eerstejaars bloggen vooral over praktijksituaties, terwijl de vierdejaars verbanden leggen tussen de praktijk, de theorie én hun persoonlijk onderwijsconcept. Daarom wordt het bloggen geïntegreerd in de opleiding en nemen studenten enkele blogs op in hun portfolio.

“We hebben een digitaal portfolio, waar je elke tien weken zes blogs aan moet toevoegen, bijvoorbeeld over een les of over iets wat je op je stage hebt beleefd. Je moet beschrijven wat er gebeurde, hoe er is gehandeld, wat jij hebt gedaan, wat je erbij voelde en wat je anders gaat doen. Mijn blogs omvatten meestal wel een A-4tje. Het staat online, dus de betreffende medestudenten en docenten kunnen de blogs lezen. Zij kunnen erop reageren en er kan zo een heel gesprek over het blog ontstaan.”

Student, 1e jaars

3. Beoordeling en feedback

Intersubjectief beoordelen

Om tot een goede beoordeling te komen, wordt de student aan het einde van elke periode van tien weken ‘intersubjectief beoordeeld’. Dat wil zeggen dat de mentor, de schoolopleider, de studieloopbaanbegeleider en de student samen een beoordelingsgesprek voeren. De student verzamelt vooraf materiaal, beoordeelt zichzelf en vraagt feedback. In de zelfbeoordeling verwerkt de student niet alleen ervaringen, maar ook zelfgezochte en gelezen theorie: in hoeverre sluit deze theorie aan bij mijn eigen ontwikkelpunten?

De eerste- en tweedejaars studenten worden eerst formatief beoordeeld (is aan alle eisen voldaan?). Halfjaarlijks is er een summatieve beoordeling, waarbij wordt bekeken of alles kwalitatief op orde is. Studenten hebben dan een half jaar om te groeien.

De derde- en vierdejaars studenten starten het werkplekbeoordelingsgesprek met een presentatie van hun ontwikkeling (zelfbeoordeling) waarin ze de koppeling tussen praktijk en theorie meene-

men. Aan het begin van elke periode maken zij een leerovereenkomst met leerdoelen, die ze omzetten in verschillende competenties, zoals interpersoonlijke, organisatorische en didactische competenties. Aan het einde van de periode geven de studenten in het beoordelingsgesprek aan in hoeverre zij de doelen hebben behaald. Ze brengen hiervoor een bewijslast in, onder meer een beoordeling van een andere student (peerassessment).

Aan het einde van de opleiding, tijdens de LIO-beoordeling, is er een beoordelingsgesprek met de directeur en een onafhankelijke instituutsbegeleider. Zij beoordelen onder meer de manier waarop de student zijn handelen kan legitimeren door een koppeling te maken met relevante theorie.

Vragende feedback (onderzoek)

In een van de onderzoeken is nagegaan aan welke feedback tijdens het werkplekbeoordelingsgesprek de student in de volgende periode het meeste heeft. Er zijn hiertoe beoordelingsgesprekken opgenomen en studenten geïnterviewd. Hierbij is gebruikgemaakt van het model van Hattie en Timperley (feedback, feedup, feedforward) en de vier gebieden taak, proces, zelfregulatie en persoon.

Wat blijkt? Volgens de studenten is feedback die is gericht op het proces en op zelfregulatie het belangrijkste. Toen vervolgens de interventies van de beoordelaars onder de loep werden genomen, bleek dat zij juist op deze gebieden veel vragen stellen en de studenten daardoor stimuleren om verder na te denken. Dé interventie om feedback te laten landen is het stellen van vragen, zo was één van de conclusies van het onderzoek. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek is er een training ontwikkeld voor schoolopleiders, waarin zij onder meer leren om adequate ‘vragende’ feedback te geven.

“Als iemand is komen kijken en me feedback geeft, dan herken ik dit meestal. Je weet daardoor wat je aanpakpunten zijn. Je begeleiders geven je tips waar je in de komende periode aan kunt werken. Je bent uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor je eigen leerproces. Je moet wel kunnen reflecteren als je op deze Pabo zit.”

Student, 4e jaars

4. Leergemeenschappen

Er is veel aandacht voor het leren van anderen. Dit gebeurt in leergemeenschappen. Allereerst zijn deze leergemeenschappen belangrijk voor de ontwikkeling van studenten en leerkrachten. Doordat zij worden bevraagd over wat ze doen, moeten ze impliciete kennis expliciet maken en dat leidt tot bewustwording en groei. Maar ook spelen leergemeenschappen een belangrijke rol bij schoolontwikkeling. Uit veel onderzoek blijkt dat collectieve leerprocessen heel belangrijk zijn voor schoolontwikkeling.

Daarom worden mensen bij elkaar gebracht, niet alleen collega's die elkaar goed kennen, maar ook studenten en opleiders van het instituut. Want het uitgangspunt is dat er meerdere perspectieven nodig zijn om tot ontwikkeling te komen en van elkaar te leren.

Communities of Practice

Er zijn op de helft van de scholen Communities of Practice (CoP) ingericht: groepen die bestaan uit leerkrachten, studenten en de instituutsopleider. De student heeft in de CoP een gelijkwaardige positie. Een CoP onderzoekt een belangrijk thema van de school door een aantal stappen te doorlopen. Een van die stappen is dat er gericht literatuur wordt gezocht en gelezen, die direct is gekoppeld

aan de praktijksituatie. De scholen ervaren de CoPs als positief, omdat zij zien dat deze bijdragen aan schoolontwikkeling.

Onderzoek

De CoPs hebben directe invloed op de houding van collega's tegenover samen leren, zo bleek uit onderzoek van het lectoraat, waarin vooral is gekeken naar de versterkende effecten van samen leren op schoolniveau. Uit de vragenlijsten en gesprekken bleek dat scholen sterk verschillen in de mate waarin ze functioneren als professionele leergemeenschap en in de manier waarop ze het samen leren versterken. Met name de opstelling van de directeur is bepalend: geeft hij de ruimte voor samen leren en doet hij mee of juist liever niet?

“Door aan te sluiten bij een CoP weet je zeker dat er iets met je onderzoek gebeurt, dat iemand anders er ook nog wat aan heeft. Mijn afstudeeronderzoek sluit aan bij een van de drie CoP's op school en bij mijn vakprofiel Wetenschap en Techniek (W&T). Op basis van mijn onderzoek heb ik een lessencyclus ontworpen. Je ziet dat die lessencyclus overal in de school terugkomt. Ik merk dat ik gewaardeerd word. De directrice komt naar mijn lessen kijken en geeft aan dat zij er ook van leert. Doordat ik met mijn W&T-lessen in veel groepen kom en de leerkrachten ondersteun, kan ik veel laten zien. De leerkrachten geven aan dat ze dit prettig vinden.”

Student, 4e jaars

Communities of Learning

Om in de regio in breder verband kennis uit te wisselen, zijn er ook Communities of Learning (CoL) gevormd. Er zijn CoLs gevormd rond vier thema's van de nieuwe subsidieregeling 'Versterking samenwerking lerarenopleiding en scholen 2013-2017':

omgaan met verschillen, opbrengstgericht werken, ouderbetrokkenheid en pesten. In 2015 is daar het thema '21ste Century Skills' bijgekomen. In elke CoL zit een vertegenwoordiger van de tien deelnemende schoolbesturen die feeling en expertise heeft op het gebied van het betreffende thema.

Ouderbetrokkenheid

Een van de CoLs heeft betrekking op het thema Ouderbetrokkenheid en het ontwikkelen van educatief partnerschap. Deze CoL beschrijft de werkwijze als volgt:

“In de vorm van praktijkonderzoek leggen we de verbinding tussen theorie en praktijk en komen we tot een opbrengst. Aan de ene kant gebruiken we ervaringen met ouders in de klas en op het schoolplein en anderzijds interviews met experts om richting te geven aan het specificeren van de onderzoeksvraag en het zoeken naar en bestuderen van vakspecifieke inhoud en bestaande onderzoeken. Dit leidt uiteindelijk tot de vraag op welke wijze bekwaamheden rondom ouderbetrokkenheid zich ontwikkelen vanaf het moment dat studenten in een opleiding komen totdat ze vakbekwaam zijn. In de uitwerking hiervan ontwikkelen we zowel een leerlijn start-, basis- en vakbekwaam als bijeenkomsten (trainingen, lezingen) voor leerkrachten waarmee de bekwaamheden ontwikkeld kunnen worden.”

Docent, CoL-lid

5. Over de auteur

Paul Hennissen is lector Opleiden in de School bij de Nieuwste Pabo. In 2010 promoveerde hij aan de Technische Universiteit Eindhoven, op het gebied van professionalisering van praktijkbegeleiders op de werkplek van de school. In 2009 kreeg hij een Award van de Amerikaanse vereniging voor lerarenopleiders voor het beste research artikel omtrent leraren opleiden.

Voor al uw vragen en meer informatie

Steunpunt Opleidingsscholen ondersteunt (academische) opleidingsscholen – als samenwerkingsverband van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen – bij het versterken van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling. Een steunpunt van, voor en door opleidingsscholen dat bijdraagt aan de professionalisering van leraren, de ontwikkeling van scholen en het versterken van schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs.

Voor vragen en meer informatie over Steunpunt Opleidingsscholen kunt u terecht bij:

PO-Raad

Projectleiders: Jos van der Pluijm en Gea Spaans
steunpuntopleidingsscholen@poraad.nl • 030 – 31 00 933

VO-raad

Projectleider: Nienke Wirtz
steunpuntopleidingsscholen@vo-raad.nl • 030 – 232 48 00

Steunpunt
Opleidingsscholen

VO^{RAAD}

PO^{RAAD}

Auteur: Paul Hennissen
Vormgeving: Bas van der Horst, BUREAUBAS
Fotografie: Ewouter Blokland, Ewouter.com
Druk: Drukproef, Krimpen a/d IJssel

De katernen Praktijk In-Zicht bevatten een illustratie van de praktijk van een opleidingsschool. Dit kan een voorbeeld, een aanpak of uitwerking zijn.